

Socijalna država, država blagostanja

Vjekoslav Miličić
Pravni fakultet
Sveučilište u Zagrebu

Izvorni znanstveni članak
UDK 304
330.342.14
Primljeno: lipanj 1998.

U uvodnome dijelu rada autor izriče jednu od bitnih tvrdnji – poruka rasprave: kako je uspostavljanje i primjereno ozbiljenje socijalne države jedan od ključnih uvjeta čudoredne vjerodostojnosti, čudorednoga opravdanja – legitimeteta vlasti da bi, potom, ponudio osnovna razumijevanja tzv. socijalne države.

Načelo snošljivosti i načelo zajedništva kao i osnovnu skupinu potreba sigurnosti, pisac smatra pretpostavkama, predlošcima tzv. socijalne države što, dosljedno, podupire vrijednosna lista Europske socijalne povelje.

Zaključni dio rada posvećen je razvidnim i ozbiljnim prijedorima socijalne države u Republici Hrvatskoj.

Moglo bi se reći da je tzv. socijalna država prirodan slijed tzv. vladavine prava te tzv. pravne države, ili/i prijeko potreban slijed uvjetovan zbiljskim društvenim promjenama, kojima su vladavina prava i pravna država bile (same za sebe) neprimjerene i ograničujuće (u dijelu ili cjelini, opreka, e.c., ideje pojedinca u vladavini prava i ideje zajedništva u socijalnoj državi).

Ili, da je uspostavljanje te ozbiljenje tzv. socijalne države u kakvoći odgovarajućih čovjekovih i skupnih ovlaštenja i sloboda, jedan od bitnih uvjeta vjerodostojnosti vlasti, opravdanja – legitimeteta vlasti u državi!

U pogledu naziva socijalna ("društvena") država, država blagostanja u odabiru stranih jezika imali bismo – franc. *état sociale, état providence*, tal. *stato sociale*, španj. *estado social de derecho, estado de bienestar*, engl. *welfare state*, njem. *Sozialstaat, Wohlfahrtsstaat*, slov. *država blaginje*.

Smatram da bi tzv. socijalna država trebala biti ona koja je u stanju svojim građanima jamčiti – uspostaviti i ostvariti, primjerenu kakvoću i kolikoću zadovoljenja skupine potreba, obuhvaćenih socijalnom sigurnošću.

Međutim, dosljedno bitnim, osnovnim izričajima o državi¹, kao neporeciv stav navodim – autoritet zbiljske vlasti u nekoj državi, vlast u državi a ne uopćena tzv. socijalna država, bi trebala imati drukčije viđenje i prosudbu dru-

štenih stanja, promjena, društvenih napetosti, pojedinih ključnih društvenih potreba socijalne sigurnosti i njihova zadovoljenja.

Otuda, bit tzv. socijalne države vidim, najprije, u osiguranju opstojnosti kakvoće i kolikoće društvenoga bogatstva, dakle u zamjetnim i stvarnim mogućnostima jedne zajednice, vlasti u državi, potom u volji i ozbiljenju volje te iste vlasti za socijalnom pravičnošću – za pravičnom preraspodjelom materijalnih vrijednosti, za pravičnom pomoći onima koji su slabiji i ugroženi.

Tzv. socijalna država, kako rekoh, uvjetovana je slojevitim, ozbiljnim i višestrukim društvenim promjenama (poput industrijske revolucije, informatičke revolucije itd.), razinama vlasništva, dakako i zahtjevnim te raznorodnim razinama potreba, pojedinca i skupina u nekoj zajednici, državi.

Zemlja podrijetla zamisli tzv. socijalne države (poput podrijetla zamisli tzv. vladavine prava – *rule of law*, ponovo) je Engleska, u vremenu prve polovice XX. stoljeća (osobito 1942. godina), vezujući je uz ime W. H. Beveridgea.²

Ključnim pretpostavkama, osnovama (u zamisli) tzv. socijalne države smatram osobito načelo snošljivosti³ (u preraspodjeli društvene moći, ovdje materijalne moći, materijalnih do-

¹ Vidjeti Miličić, 1996.: 29 i dalje.

² Beveridge, 1944., oprečan stav ima Igličar – kako su "začeci države blagostanja u Prusiji 1833." (!), Igličar, 1991.:92.

³ Više o bitnome vrijednosno-čudorednome načelu snošljivosti u Miličić, 1997.II.:335.

bara), načelo zajedništva – solidarnosti, kao i skupinu potreba sigurnosti.

Vrijednosno načelo: zajedništvo – solidarnost – međusobnost (*Gemeinschaftsgefühl*, Maslow) vidim u prirodi stvari da su ljudi “osudeni” na društvenost i u tome na zajedništvo, solidarnost, međusobnost kao nezaobilazne uvjete vlastite opstojnosti. Prirodna okolina uvjetuje prijeku potrebu zajedništva, da bi uopće bilo moguće individualno (su)postojanje. To obilježava javljanje čovjeka u povijesti u oblicima uže i šire obitelji i u njima sadržanim vidovima društvenosti, zatim u ostvarenju potreba (potrebe su uvijek individualne, ali uvjeti i postignuća njihova su u ljudskom društvu, u zajedništvu), osobito u tokovima rada; potom, u mogućim načinima i sadržajima međuljudskih odnosa. Ukratko, u zbiljnosti ljudskog postojanja i u višeslojnoj ljudskoj prirodi brojne su osnove, poticaji i izražavanja načela zajedništva-solidarnosti-međusobnosti.

Međutim, uz zajedništvo kao istinsko ljudsko obilježje, postoji i njegovo poricanje u suprotstavljanju, isključivosti, egoizmu (slično supostojanju opreka jednakost-nejednakost, snošljivost-nesnošljivost, sloboda-nesloboda).

Zajedništvo, solidarnost se izražava mišlju – svi za jednoga, jedan za sve.⁴

Kao najviša razina zajedništva, pak, javlja se vrijednosno načelo ljudskosti, čovječnosti, humanosti – “Maxima inter homines bona sunt iustitia et humanitas.”⁵

Ljudskost u smislu davanja, žrtvovanja, samoodričanja, krajnje nesebičnosti, jednom riječju: ČINITI DOBRO (*largo sensu*)!

Dakle, zajedništvo lišeno simetrije očekivanog uzvratu (u potporu dijelom i misao A. Gidea – “potisnuti u sebi pomisao o zasluži u tome leži veliki kamen spoticanja za duh!”), kao, npr. skrb o nemoćnima, bolesnima, dobrotvorno davanje krvi, pogibeljnost pojedinih poziva i pojedinih poslova.⁶

Dragocjena potpora u stvarnim približavanjima, u postignuću vječno nedostižnog načela jednakosti, te načela snošljivosti ljudi je upravo ozbiljenje načela zajedništva (sloge, jedinstva).

Ako načelo jednakosti utvrdimo početnim, usmjerujućim vrijednosnim načelom, tada možemo reći da mu (dijalektički) “nasuprot” stoji načelo snošljivosti, slobode i načelo zajedništva, kao oposebljena ljudske situacije, odnosno kao uvjeti ljudskosti (*condition humaine*, Malraux); načelo slobode kao osnova ozbiljenja čovjeka individuuma (samoodržanje, samosvojnost) i načelo zajedništva kao ozbiljenje roda – ljudi (supostojanja, suživota).

Među potrebama, u skupini potreba sigurnosti, kao neporecivim osnovama tzv. socijalne države, na prvom mjestu vidim sigurnost zdravlja.

Kao prva potreba sigurnost, sigurnost zdravlja prisposobiva je s potpunošću civilizacijskih zahtjeva duševnog i tjelesnog zdravlja. Sredstva kojima ju je moguće preventivno osigurati su, osim medicinskih, i sva ona preventivna djelovanja s kojima se postižu opći uvjeti kakvoće življenja, na primjer, pogodna životna čovjekova okolina (prirodna, radna, obitavna)⁷ te kultura življenja, uključujući i tjelesnu kulturu. Posebnu važnost ima primarna, sekundarna i tercijarna zdravstvena zaštita putem ustanova zdravstva kao javne djelatnosti i tehnika ozdravljenja od bolesti, odnosno sustav zdravstvenog osiguranja.

Druga bitna potreba sigurnosti čovjeka, materijalna sigurnost, u sebi objedinjuje šest podvrsta sredstava ili sustava sredstava (naobrazbu, zaposlenje, materijalna dobra, mirovinu, zaštitu socijalno ugroženih, zaštitu od izvanrednih okolnosti).

Vrijednosna načela i vrijednosti-sredstva, uključena u ostvarenje potreba materijalne čovjekove sigurnosti su razorodna, s raznih posebnih područja i vrlo su složene naravi.

⁴ Ibid. “Homo est sociale animal et in commune genitus., (čovjek je društveni živi stvor i rođen za zajednicu...), Homo in auditorium mutuum genitus est (čovjek je rođen za međusobno potpomaganje)”, Doroghy, 1966.:143; “nema čovječjeg života koji bi bio ograničen isključivo na samog sebe. Svaki živi i postoji u isto vrijeme i svijeta radi”, Ihering, 1894.:51,52. Ili, tvrdnja Wroblewskog da je ljudska koegzistencija nužan oblik ljudske egzistencije, Wroblewski, 1987.:70. Čovjek, kaže Supek “... i kad najviše naglašava svoju osobu ostaje društveno biće... i ... ta dijalektika skupnog i osobnog prožima cijelu ljudsku svijest, a nalazi katkad svoje iluzorno rješenje poricanjem jedne ili druge strane”, Supek, 1979.:331. “Bratstvo je afekt povezanosti prema jednom cilju ... zajedničkom cilju”, Bloch, 1977.:159; Cota, 1981.:256.

⁵ Pravednost i čovječnost jesu najveća dobra među ljudima, Romac, 1988.:379.

⁶ Vidjeti o zajedništvu Lozina, 1987.:561; Bloch, 1977.:209; Biblija, Duguit i dr.

⁷ Vidjeti “Ekološke...”, 1989., Wroblewski, 1980.:669.

Potreba naobrazbe – kao sredstvo pretpostavlja sustav naobrazbe (osobe, sredstva, programe) uobičajen u više razina i u skladu s potrebama pojedinca i zajednice, prilagodljiv sadržajima, oblicima, načinima promijenjenim zahtjevima i okolnostima. Treba biti dostupan svakome u jednakom stupnju vjerojatnosti, uz slobodu u odabiru naobrazbe. Nadalje, ova je potreba jedna od osnovnih pretpostavki (sredstvo) iduće podvrste – potrebe zaposlenja (moguće je, dakako, i obrnuto međuuvjetovanje). No, još je važnija povezanost ovih dviju podvrsta materijalne sigurnosti s podvrstom potreba materijalnih dobara.

Potreba zaposlenja odnosno rada, kao vrijednost-sredstvo je ograničena prirodnim i društvenim materijalnim dobrima, sklopom ljudskih sposobnosti, naobrazbom i dr. Materijalna dobra su, s jedne strane, osnova ozbiljnija potrebe za zaposlenjem (usp. ekonomsko iseljavanje), i s druge strane, ta ista dobra su posljedak čovjekova rada.⁸

Uz potrebu zaposlenja vezano je i važno vrijednosno načelo – načelo rada s brojnim ideologijskim okruženjem (“pravo na rad”). No, načelo je rada bez materijalnog jamstva zaposlenja, samo zanimljiva i, prečestom upotrebom, obezvrijeđena deklaracija.⁹ Osnovna načela jednakosti, snošljivosti, slobode i zajedništva postaju itekako važna u ostvarenju potrebe naobrazbe i, pogotovo, potrebe zaposlenja.

Potrebe za materijalnim standardom dobara, koja, kao opći instrumentalni fond stoje ljudima na raspolaganju u njihovoj djelatnosti obnavljanja svog života i u ostvarenju svojih vrijednosti-ciljeva, odnosi se na sredstva vrlo različita sadržajem, vrstama i načinima njihove upotrebe. U tom smislu ova potreba najprije pretpostavlja: rad, organizaciju i sredstva rada, dobit, vlasništvo itd. U oživotvorenju ovih vrijednosti-sredstava mogu supostojati i sukobljavati se razna vrijednosna načela. Na primjer, načelo “svakome prema radu” prema načelu “svakome prema potrebama”, odnosno načelo “svatko prema sposobnostima”, “svakome prema potrebama” (za E. Blocha je ovo načelo najviše tzv. subjektivno pravo).

No, u stvarnosti postoje brojna ograničenja u ispunjavanju i ovih načela. U prvome redu, s obzirom na nejednakosti ljudi u sposobnostima, društvenom položaju i dr., ali i s obzirom na prijepore načela raspodjele prema radu (mogućnosti i mjerila prosudbe rada, mjerila tržišta, “prirodne” prednosti i dr.), te zbog istodobnog postojanja i drugih načela raspodjele – po zaslugama, po uložnim sredstvima itd.; zatim s obzirom na mogućnost obezvrjeđivanja načela raspodjele višestrukim, izravnim ili neizravnim preraspodjelama, ovisno o osobama, namjenama i drugome. Da i ne govorim o stvarnoj nemogućnosti uspostavljanja pravičnog načela raspodjele u društvu oskudice, ali i u svim povijesno dosad ozbiljenim društvima, čije je gospodarstveno stanje još daleko od potrebitog stupnja tehnološke razvijenosti koji bi omogućavao odgovarajuću raspodjelu. Pa i samo načelo zajedništva omogućava tek približavanje, ali ne i dosezanje načela jednakosti, te načela snošljivosti u raspodjeli dobara.¹⁰

Potreba za materijalnim dobrima pretpostavlja, nadalje, vrijednosti sredstva i upotrebne vrijednosti osobnog, obiteljskog i društvenog standarda prehrane, odjeće, boravka, opreme stanovanja, komunalne infrastrukture (kao što su vodovod, čistoća, kanalizacija, ptt-promet, izvori energije, javni promet itd.). Jedno od središnjih mjesta supostojanja ili/i prijepora pojedinačnoga prema zajedničkome, pojedinačnoga i zajedničkoga prema dominantnome, te na razinama društvene organiziranosti (državna ili/i međunarodna zajednica), jest upravo u ovim podvrstama potreba sigurnosti (potrebi zaposlenja i potrebi za materijalnim dobrima), osobito oko vlasništva.

“...naš je cilj da budemo mnogo, a ne da imamo mnogo. Ako sam ono što imam i ako je to što imam izgubljeno, tko sam ja onda?... Dok je imanjanje zasnovano na nečemu što se upotrebom smanjuje, bivstvovanje se praksom razvija.” (Fromm).

“Život poslovnog čovjeka je prisilan; a bogatstvo bjelodano nije dobro koje tražimo: ono je, naime, korisno samo radi nečega drugoga.” (Aristotel).¹¹

⁸ Vidjeti Marshall, 1987.:54.

⁹ Ovdje je, ali inače, dragocjen stav Hobbesa: “pravo na cilj sadrži i pravo na sredstvo.” Hobbes, 1961.:119. U protivnom je “pravo” na cilj bespredmetno, “iluzorno”, “ideološko-politička floskula”, puka izjava!

¹⁰ Usp. Županov, 1983.:85,116; Tintić, 1969.:1.:58.

¹¹ Fromm, 1986.:27,119; Aristotel, 1992.:1096a.

Potreba sigurnosti osoba u mirovini je iduća podvrsta potreba materijalne sigurnosti. Dobra organizacija i, posebice, mjerila u mirovinsko-invalidskoj sigurnosti čine vrijednosti-sredstva u postignuću potrebe sigurnosti osoba u mirovini.

Potrebu sigurnosti ljudi socijalno ugroženih moguće je zadovoljiti vrijednostima-sredstvima svakako materijalnim, odgovarajućim uređenjem primjerenih ustanova, te mjerilima prema načinima i vrstama ugroženosti.

Potreba sigurnosti u izvanrednim okolnostima kao posljednja podvrsta među potrebama materijalne sigurnosti obilježena je sličnim vrijednostima-sredstvima kao i prethodne podvrste, dakle, dovoljna materijalna dobra, odgovarajuća organiziranost itd.

Slijedom prethodnoga, predanje tzv. socijalne države prepoznaje, kao svoja oposebljena, sljedeće vrijednosti:

– “...socijalno osiguranje, socijalno partnerstvo, suodlučivanje, tarifno pravo”¹²; ili

– “mjere poticanja dohotka djelatnika, pomoć osobama s nedostacima, prijepor nezaposlenosti itd.”¹³; ili kao najprimjerenije, vrijednosna lista (revidirane) Europske socijalne povelje:

– “Pravo – na rad, – na primjerene uvjete rada, – na sigurne i zdrave uvjete rada, – na pravičnu plaću, – organiziranja, – na kolektivno pregovaranje, – djece i mladeži na zaštitu, – zaposlenih žena na zaštitu materinstva, – na profesionalnu orijentaciju, – na profesionalnu izobrazbu, – na zdravstvenu zaštitu, – na socijalnu sigurnost, – na socijalnu i medicinsku pomoć, – na korištenje socijalnih usluga, – hendikepiranih osoba na autonomiju, socijalnu integraciju i participaciju u životu zajednice, – obitelji na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu, – djece i mladeži na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu; – na obavljanje plaćene djelat-

nosti na teritoriju drugih stranaka, – radnika migranata i njihovih obitelji na zaštitu i pomoć, – na jednakost šansi i tretmana u zapošljavanju i profesiji bez diskriminacije s obzirom na spol, – na informiranje i konzultiranje, – na sudjelovanje u određivanju i poboljšanju uvjeta rada i radne sredine, – starijih osoba na socijalnu zaštitu, – na zaštitu u slučaju otkaza, – zaposlenika na zaštitu potraživanja u slučaju insolventnosti poslodavca, – na dostojanstvo rada, na jednakost šansi i tretmana zaposlenika koji imaju obiteljske odgovornosti, – predstavnika zaposlenika na zaštitu u poduzeću i na pogodnosti koje im pripadaju, – na informiranje i konzultaciju u proceduri kolektivnog otpuštanja, – na zaštitu od siromaštva i socijalnog isključenja, – pravo na stan...”¹⁴

Ovodobno se upozorava na “Krizu socijalne države koja je nastala 1975.”¹⁵ te tim povodom obnavljanje, “renesansu”¹⁶ zamisli građanskoga (civilnoga) društva.

Na dogmatskoj razini sustava prava u nas imamo “Republika Hrvatska jedinstvena je i nedjeljiva demokratska i socijalna država” (čl. 1/1 URH), kao i supra u navedenom čl. 3 URH, između ostaloga i dogmatsko uobličene “socijalne pravde”.

“Hrvatska je po Ustavu socijalna država, ali je socijalna država u krizi, posebice kao ‘država blagostanja’. Preuzela je deklarativno terete koje ne može u praksi obavljati. Potrebne su temeljite promjene. Iz socijalnog nauka Crkve pružaju se perspektive za mogući preobražaj ... razvit će se u Katoličkoj crkvi tzv. ‘socijalni nauk’ ... nakon velike socijalne enciklike *Rerum novarum* 1891. ... U enciklikama sadašnjega Pape *Socijalna skrb* (1987.) i *Stota godina* (1991.) solidarnost dobiva središnje mjesto”¹⁷.

Na tragu bitnih prijepora tzv. socijalne države u nas, antologijske su vrijednosti misli, s

¹² Staatslexikon, 1989.

¹³ Givetz, 1972.

¹⁴ Europska socijalna povelja 1961. (revidirana 1991., no nije na snazi), navedeni naslovi pojedinih članaka prema *Revja za socijalnu politiku* br. 1/1997.:41 i dalje (gdje je i cjeloviti tekst Povelje).

¹⁵ Pusić, 1996.:212, ibidem Igljčar, 1991.:93.

¹⁶ Stav Igljčara, 1991.:93.

¹⁷ Valković, 1996.:217-219. Vidjeti o tzv. socijalnoj državi James, 1959.:214 i dalje; Girvetz, 1972.:512; Arnaud, 1993.:241; “Social Justice ...” (tema) 1985.; Albrecht, 1988.:740, 741; Adomeit, 1991.:13; Hayek, 1994.:39; Bobbio, 1992.:25; Fleiner-Gerster, 1986.:435; Bockenforde, 1991.:217; Miller, 1989.; Friedman, 1985.:202; Igljčar, 1996.:118; Pavčnik, Polajner-Pavčnik, Vedam-Lukić, 1997.:277.; Ravnić, 1996.:239; Puljiz, 1996.:45; Potočnjak, 1992.; “Hrvatska...”, 1996.:3-4, 1997.:1, 1997.:4; Milardović, 1995.; “Hrvatska...” 1997.

izuzetnom čudorednom težinom Osobe i položaja Osobe zagrebačkog nadbiskupa Josipa Bozanića, sa smislom i dosegom mudrosti i dramatičnosti, zamjetno uopćene, a istodobno krajnje prepoznatljive i vjerodostojne, u porukama o blagdanu Božića 1997. i Uskrsa 1998.:

“... Iz Božića za kršćane izvire poziv na solidarnosti u svim pravcima svakidašnjeg života. Nagle promjene političkog i gospodarskog sustava omogućile su brzo bogaćenje pojedinaca i sve veće siromašenje brojnih građana. Na djelu je grijeh struktura što su ih omogućili zakoni i propisi, kojim prvotni cilj nije bio opće dobro čovjeka i zajednice ... Čvojek je vrhovna vrijednost izvan svih ovozemnih vrednota. ...

Stoga Crkva prosvijetljena otajstvom Božića, poziva na solidarnosti s mladim ljudima koji završavaju svoje školovanje a ne vide mogućnost zaposlenja, s radnicima koji su pod pritiskom otpuštanja od posla ostavljeni na milost i nemilost novih gospodara, s majkama i očevima koji svojim radom ne mogu zaslužiti potrebna sredstva za život svojih obitelji, s umirovljenicima, izbjeglicama, prognanicima i povratnicima. Ovo naše društvo, koje je tranziciju provodilo u prilikama kad je pozornost bila usredotočena na ratna događanja, u ovom poslijeratnom vremenu pozvano je da bitno preispita teške socijalne prilike u kojima se našao velik dio pučanstva, osobito u našim gradovima. ...

Živjeti evanđeosko siromaštvo znači biti slobodan u odnosu na svoja dobra (gospodarska, kulturna, profesionalna i druga) i znati ih dijeliti. Ali to znači i biti za siromašne, to jest biti na njihovoj strani u jednom povlaštenom kulturnom i djelatnom izboru, koje nikoga ne privilegira niti ikoga zapostavlja, ali koje prvotnu pozornost posvećuje onome koji je u potrebi. Biti sa siromašnima znači, koliko je moguće, iznutra razumjeti i shvatiti uvjete i situacije u kojima se nalaze oni kojima nedostaju osnovne stvari za život: od kruha do rada i od pažnje do zdravlja. ...

Ovdje želim naglasiti važnost novih odnosa između skupina i zajednica u našem hrvatskom društvu. Dijalog, tolerancija, uvažavanje demokratskih procedura, ublažavanje radikaliziranih društvenih odnosa, nastojanje oko širokog usuglašavanja, stavljanje općeg dobra iznad uskih stranačkih, grupnih i lokalnih interesa – novo je ime za pomirenje u današnjoj Hrvatskoj.”

“... Ne težiti samo da imamo više, nego nastojati da budemo više. ...

Vjernicima u Hrvatskoj potreban je novi navještaj nade. U hrvatskome društvu svjedoci smo širenja ozračja beznađa. Iza nas je teško doba komunističkog totalitarizma, razdoblje buđenja novih nada koje je donijelo oslobođenje od hegemonističkog režima i ostvarenje vlastite države, zatim vrijeme Domovinskog rata, stradanja, žrtava i rana. Sada, pak, kao da mnogi upadaju u neku duhovnu prazninu. Takve prilike najviše osporavaju naši mladi svojim ponašanjem, stavovima i ispadima. Oni na taj način upućuju nama, starijima i odgovornima, hitan poziv na promjenu i obnovu.

Svjesni smo da su se, gledajući globalno, u Hrvatskoj dogodile velike stvari. Uspostava države s potrebnim ustanovama program je koji traži vrijeme, ljude, znanje i iskustvo. Međutim, to nas ne smije uspavati i ostaviti s pogledom okrenutim prema prošlosti. Treba gledati u budućnost. Crkva osjeća da ne smije šutjeti. Ona je svjesna da – poslušna Evanđelju, a iz ljubavi prema hrvatskom narodu i svim građanima naše domovine – treba biti savjest u društvu u kojem djeluje.

Čini nam se da je duhovna praznina posljedica i nastojanja koja su nekim ovozemnim stvarnostima pridavale religijsku dimenziju, a zatim i neodgovorna obećanja, pa i neopravdana povjerenja. Zabrinjava nas što se gubi povjerenje prema državnim i lokalnim ustanovama, te upravno pravnom sustavu, a sve se više vjeruje u posredništva, preporuke i poznanstva. Zapažamo da se u javnosti stvara neki osjećaj nepovjerenja prema inozemnim ustanovama i nastojanjima, a da se otvoreno ne analiziraju uzroci i razlozi tih situacija. Takva javnost naciju može dovesti do bolesnog stanja. A u isto vrijeme sa žalošću primjećujemo da moralni poroci “zapada” osvajaju naše prostore kao, primjerice, droga. Mnogi naši gradovi i mjesta su bez primjerenog zakonodavstva i bez službe učinkovite kontrole...

Ti i drugi razlozi uzrok su duhovnoj praznini i beznađu. ... Ovime se ne želi nikoga suditi, nego se sve, a osobito odgovorne, zove na budnost, promjenu i obnovu. Crkva govori i u ime onih čije se riječi ne čuju, ili se ne žele čuti. Ovdje mislim u prvom redu na roditelje koji strepe nad budnošću svoje djece...”

Mislim da je nakon i pored ovih neporecivih i trajnih poruka zagrebačkoga nadbiskupa, prijeko potrebno ukazati na zamjetnu neprim-

jerenošću u zamisli, u prihvaćanju i pristajanju Crkve na obnavljanje a, navlastito, na gradnju novih crkvenih zdanja, dok je god toliko jada, tuge i čemera koje nadasve opravdano prokazuju božićna i uskršnja poruka.

LITERATURA

- Adomeit, K. (1991.) *Sozialstaat und Arbeitslosigkeit* (u "Staatrecht...") str. 13–25.
- Albrecht, A., (1988.) *Rechtsstaat*, SL., B.4, HV, Freiburg, str. 737–747.
- Aristotel, (1992.) *Nikomahova etika*, HSN, Zagreb, str. 360.
- Arnaud, A. J. (1993.) *Dictionnaire encyclopedique de theorie et de sociologie du droit*, LGDJ, str. 758.
- Beveridge, W. H. (1944.) *Full Employment in a Free Society*, London.
- Bloch, E., (1977.) *Prirodno pravo i ljudsko dostojanstvo*, ICK, Beograd, str. 299.
- Bobbio, N. (1992.) *Liberalizam i demokracija*, NL, Zagreb, str. 149.
- Bockenforde, E. W. (1992.) *Rechtsstaat*, HWP, B. 8, SV, Basel, str. 332–342.
- Cotta, S. (1981.) La coesistenza come fundamento ontologico del diritto, *RIFD* 2: 256–268.
- Doroghy, Z. (1966.) *Blago latinskog jezika*, MH, Zagreb, str. 513.
- Ekološke dileme* (zbornik) (1989.) SDH, Zagreb, str. 261.
- Europska socijalna povelja (1997.) *Revija za socijalnu politiku* 1: 41–55.
- Fleiner-Gerster, T. (1986.) *Théorie générale de l'Etat*, PUF, Paris, str. 517.
- Freidman, L. M. (1985.) *A History of American Law*, Tb, New York, str. 781.
- Fromm, E. (1966.) *Čovjek za sebe*, Naprijed, Zagreb, str. 245.
- Fromm, E. (1986.) *Imati ili biti*, Naprijed, Zagreb, str. 221.
- Girvetz, H. (1972.) *Welfare State*, IESS, T. 15–17, str. 512–520.
- Hayek, F. (1994.) *Politički ideal vladavine prava*, ŠK, Zagreb, str. 87.
- Hobbes, T. (1961.) *Levijatan*, Kultura, Beograd, str. 642.
- Hrvatska kao socijalna država (1996.) *Revija za socijalnu politiku* 3–4: 199–347.
- Hrvatska kao socijalna država – Okrugli stol (1997.) *Revija za socijalnu politiku* 1: 21–55.
- Hrvatska kao socijalna država – godinu dana poslije (1997.) *Revija za socijalnu politiku* 4: 367–391.
- Igličar, A. (1991.) *Teme iz sociologije prava*, ULRS, Ljubljana, str. 204.
- Igličar, A. (1996.) *Teme iz sociologije prava*, spremenj. i dopolnj. izd., ČZ ULRS, Ljubljana, str. 266.
- Ihering, R. (1894.) *Cilj u pravu*, sv. I., DSKS, Beograd, str. 394.,
- Ihering, R. (1895.) *Cilj u pravu*, sv. II., DSKS, Beograd, str. 497.
- James, Ph. S. (1959.) *Introduction to English Law*, BCP, London, str. 485.
- Lozina, D. (1987.) Neke napomene uz pojam solidarnosti, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 3–4: 561–578.
- Marshall, A. (1987.) *Načela ekonomike*, Cekade, Zagreb, str. 549.
- Milardović, A. (priredio) (1995.) *Socijalna država*, Pan liber, str. 82.
- Miličić, V. (1996.) *Deontologija profesije liječnik, Život čovjeka i integritet liječnika – čudoredna raskrižja bioetike*, ST-PFZ, II., str. 123+LXXXIV.
- Miličić, V. (1996.) *Opća teorija prava i države*, ST-PFZ, Zagreb, I., III. izd. str. 226.
- Miličić, V. (1997.) Načelo tolerance in pravo, P-Lj, št. 6–8, II., str. 335–351.
- Miličić, V. (1997.) *Opća teorija prava i države*, ST-PFZ, Zagreb, I., str. 328.
- Miller, D. (1989.) *Social Justice*, CP, Oxford, str. 367.
- Pavčnik, M., Polajner-Pavčnik, A., Wedam-Lukić, D. (ur.) (1997.) *Temeljne pravice*, CZ, str. 540.
- Potočnjak, Ž. (1992.) *Pravo na štrajk*, PF-SSSH, Zagreb, str. 311.
- Puljiz, V. (1996.) Južnoeuropska socijalna država, *Revija za socijalnu politiku* 1: 45–51.
- Puljiz, V. (ur.) (1997.) *Hrvatska kao socijalna država* (Zadanosti i usmjerenja), CID-SSSH, Zagreb, str. 221.
- Pusić, E. (1996.) Uvjeti institucionalne stabilizacije socijalne države, *Revija za socijalnu politiku* 3–4: 201–217.
- Ravnić, A. (1996.) Socijalna država i država blagostanja, *Revija za socijalnu politiku* 3–4: 239–251.
- Romac, A. (1988.) *Minerva, Florilegij latinskih izreka*, LG, Zagreb, str. 832.
- Social Justice and Individual Responsibility in the Welfare State* (tema) (1985.) ARSP, B.24, str. 299.
- Staatslexikon* (1989.) VH, Freiburg.

- Supek, I. (1979.) *Filozofija znanosti i humanizam*, SNL, Zagreb, str. 366.
- Tintić, N. (1969.) *Radno i socijalno pravo*, knj. I. NN, Zagreb, str. 700
- Tintić, N. (1972.) *Radno i socijalno pravo*, knj. II., str. 700.
- Valković, M. (1996.) Solidarnost i pravda kao temelj socijalne države, *Revija za socijalnu politiku* 3–4: 217–239.
- Wroblewski, J. (1980.) Basic Axiological Problems Humanistic Values and Legal Protection of Environment, *RIFD* 4: 669–683.
- Wroblewski, J. (1987.) Legal Philosophy and Human Coexistence, *RIFD*. 1: 117–121.
- Županov, J. (1982.) Sociološka legitimnost vlasti, *Godišnjak, V. I.* str. 41–45.
- Županov, J. (1983.) *Marginalije o društvenoj krizi*, Globus, Zagreb, str. 187.

Summary

A SOCIAL STATE, A WELFARE STATE

Vjekoslav Miličić

In the introductory part of the paper, the author makes a crucial statement in contribution to the discussion: to establish and to properly accomplish the organisation of a welfare state are among the crucial conditions of the moral credibility, moral justification and legitimacy of the authorities. He then offers some bases for the understanding of a social state.

The principle of tolerance and the principle of togetherness, as well a basic group of needs for safety, are considered by the author to be the presumptions and the preconditions for a welfare state, supported by the list of values of the European Social Charter.

The concluding part of the paper deals with the obvious and serious obstacles to the accomplishment of a welfare state in the Republic of Croatia.